

Sauli Takala

OPINTOPÄIVÄ

4.1.

PERUSOSA OPETUKSEN JA OPISKELUN SUUNNITTELU

Jouko A. Rähä
Samuel Lindgren
Eino Luoma
Sakari Tiainen
Lennart Winqvist
John Osterlund
Kouluhallitus

Tämän koulutusviikkosen tavoitteena on perehdyttää opettaja koulutyön pedagogiseen suunnitteluun, niin että hän viikkosen läpikäytyään pystyisi tehostamaan opettajien yhteistyönä, itsenäisesti ja oppilaiden kanssa tapahtuvaa vuosikurssin, opiskelujaksojen ja oppituntien suunnittelua.

Käsitteitä

vuosikurssi = aineen oppimäärä yhdellä vuosiluokalla

opiskelujakso = vuosikurssin osa, jolla on tietty aihe, tavoite ja oppisisältö

Lähdeteokset

POPS I, erityisesti sivut 57, 61 ja 155
Koskenniemi — Hälinen: Didaktiikka
ss. 223—257

Lahdes: Peruskoulun opetusoppi ss. 228—232 ja 237—238

Fyra uppsatser om undervisningsplanering
(toimittanut Lennart Rohlin; Gleerups/Lund)

Sisältö

Miksi suunnittelua tarvitaan

Vuosikurssin suunnittelu

Opiskelujakson suunnittelu

Oppilaiden osallistuminen suunnitteluun

Suunnittelun ajoitus

Osio 1

MIKSI SUUNNITTELUA TARVITAAN?

Kouluun kohdistuvat odotukset ja vaatimukset kasvavat jatkuvasti. Kaikki osapuolet —

1809/72

oppilaat, oppilaiden vanhemmat, opettajat, yhteiskunnan viralliset edustajat ja tuotantoelämän edustajat — ovat yhtä mieltä siitä, että koulun tulisi olla entistä monipuolisempi, entistä nykyaikaisempi, entistä demokraattisempi, entistä paremmin yhteiskuntaan valmentava. Odotukset kohdistuvat eri asioihin, kuten

— koulun kasvatustavoitteisiin ja niiden toteuttamiseen

— koulussa saataviin tietoihin ja taitoihin

— kouluun työ- ja opiskeluympäristönä

Vaatimusten lisääntyessä ei opiskeluun käytettävä aika ole lisääntynyt, varsinkin jos ajattelemme sitä osaa ikäluokasta, joka jo ennen peruskoulun toteuttamista kävi 9-vuotisen koulun.

On täysi syy pohtia, miten lisääntyvien odotusten ja rajoitettujen mahdollisuuksien ristipaineessa voidaan selvitä. Eräs ratkaisu on suunnitelmallisuuden lisääminen.

Osan suunnittelusta on tapahduttava valtakunnallisesti riittävän yhdenmukaisuuden saavuttamiseksi, osan paikallisesti, jotta paikalliset erityisolosuhteet voidaan ottaa riittävästi huomioon, osan opettajien kesken, jotta päästään tarkoituksenmukaiseen yhdenmukaisuuteen paikallisella tasolla ja opettajien työnjakoon, osan yksityisen opettajan toimesta, jotta hän voisi soveltaa yleisohjeita hänelle parhaiten sopivalla tavalla, osan opettajien ja oppilaiden välisenä yhteistyönä, jotta oppilaiden toivomukset voidaan ottaa huomioon ja heidät aktivoidaan omaan

1972

työhönsä ja osan mahdollisesti vain oppilaiden toimesta, jotta yksilöinti voitaisiin viedä riittävän pitkälle.

Tehtävä

Arvioi, mitkä seuraavassa taulukossa mainituista suunnittelutehtävistä soveltuvat milläkin tasolla suoritettaviksi. Merkitse rasti ko-

ruutuun ja pyri perustelemaan mielipiteesi. Eräissä tapauksissa samaan asiaan kohdistuvaa suunnittelua voi tapahtua useammalla-kin tasolla. Merkitse rasti kaikkiin mielestäsi kyseeseen tuleviin kohtiin, ja arvioi, miten eri tasojen suunnittelu tällaisissa tapauksissa eroaa toisistaan.

SUUNNITTELU ERI TASOILLA	SUUNNITTELU					
	Valtakunnal- lisesti	Paikallisesti	Opettajien yhteistyönä	Opettajakoh- teisesti	Opettajan ja oppi- laiden yhteistyönä	Oppilaiden toimesta
1. Koulun kokonaistavoitteiden määrittely						
2. Eri aineiden tavoitteiden määrittely						
3. Aineen tavoitteiden määrittely vuosiluokittain						
4. Opiskelujaksojen tavoitteiden määrittely						
5. Oppitunnin tavoitteiden määrittely						
6. Aineen koko oppiaineeksi määrittely						
7. Aineen oppiaineeksi analysointi ja jakaminen vuosiluokille						
8. Vuosiluokan oppiaineeksi tarkempi analysointi ja jakaminen opiskelujaksoihin						
9. Vaihtoehtoisen oppiaineeksi valinta						
10. Oppitunnin oppiaineeksi valinta						
11. Vuosiluokan oppiaineeksi painotuksen (opiskelujaksojen pituu- den) määrittely						
12. Opiskelujaksojen käsittelyjärjestyksen määrittely						
13. Lukuvuoden ajankäyttösuunnitelman laatiminen						
14. Oppimismateriaalin suunnittelu ja laatiminen						
15. Oppimismateriaalin valinnan suorittaminen						
16. Oppimismateriaalihankintojen suorittaminen						
17. Opetusvälinehankintojen suunnittelu						
18. Käytettävien työtapojen suunnittelu ja valinta						
19. Aineiden välisen rinnastuksen ja integroinnin suunnittelu						
20. Kokeiden määrän arviointi						
21. Kokeiden ajoitus						
22. Kokeiden laatiminen						
23. Tulosten arviointi						
24. Opettajien välisestä työnjaosta sopiminen						
25. Oppilaiden informointi						
26. Suunnitelman arviointi ja tarkistus						

**VUOSIKURSSIN SUUNNITTELULLA
SAAVUTETTAVAT EDUT**

	Ehdottomasti samaa mieltä	Lähes samaa mieltä	En osaa sanoa	Hieinan eri mieltä	Jyrkästi eri mieltä
1. Lisää tietoisuutta koulun kokonaistavoitteista					
2. Lisää tietoisuutta eri aineiden tavoitteista					
3. Antaa mahdollisuuden opetusryhmän koostumuksen huomioon ottami- seen tavoitteita määriteltäessä					
4. Tekee työskentelyn tavoitteellisemmaksi					
5. Antaa mahdollisuuden oppiaineksen tarkoituksenmukaiseen valintaan ..					
6. Antaa mahdollisuuden tarkoituksenmukaiseen ajanjakoon, niin että tärkeimmille asioille voidaan omistaa riittävästi aikaa					
7. Antaa mahdollisuuden opiskelujaksojen tarkoituksenmukaiseen käsittely- järjestykseen (esim. ajankohtaisten asioiden osalta)					
8. Antaa yhteistyömahdollisuuksia eri aineiden välillä, niin että toisiaan sivuavat aiheet voidaan käsitellä joko samanaikaisesti tai perättäisesti					
9. Lisää mahdollisuuksia opettajien yhteistyöhön ja työnjakoon					
10. Antaa mahdollisuuden oppilaiden työmäärän tasaamiseen					
11. Lisää oppilaiden mahdollisuutta osallistua oman työnsä suunnitteluun					
12. Lisää oppilaiden kiinnostusta koulutyöhön					
13. Antaa mahdollisuuden kokeiden ja kertauksen tarkoituksenmukaiseen ajoitukseen					
14. Antaa mahdollisuuden eri työtapojen monipuoliseen käyttöön					
15. Perehdyttää opetussuunnitelmaan					
16. Luo pohjan opetussuunnitelman arvioimiselle					

Osio 2
VUOSIKURSSIN SUUNNITTELU

Opettajat ovat aina suunnitelleet työtään. Suunnittelussa on ollut suuriakin eroja, mutta varsin usein se on kohdistunut yhteen tuntiin kerrallaan. Useissa aineissa ovat oppikirjat pääasiassa määränneet opetuksen kulun ja sisällön. Tällöin on lähdetty siitä ajatukses-

ta, että oppikirja sisältää käsiteltävän oppiaineksen.

Peruskoulun opetussuunnitelmassa todetaan suunnittelusta seuraavaa:

”Opetusta suunniteltaessa ei ole liiaksi tuijotettava yksityisiin opetustilanteisiin vaan niiden muodostamiin ketjuihin. Tilanneajattelusta on pyrittävä siirtymään opetuskokonaisuuksijatteluun. Viikon, kuukauden ja ko-

ko lukukauden työ on ennakolta suunniteltava, jotta se hahmottuisi opettajalle ja myös oppilaille. Tällainen kokonaisvaltainen suunnittelu auttaa välttämään jonkin työtavan yksipuolista korostamista ja sijoittamaan ^{formot} diagnostiset ja ^{prognostiset} kokeet mielekkäästi pitkin lukukautta. Yksilöllistämiseen tällainen pitkäjänteinen opetustilanteiden yhdistäminen antaa uusia syventämismahdollisuuksia." POPS I, s. 155.

Pitkän tähtäimen suunnittelu on tarpeen myös siitä syystä, että peruskoulun opetus suunnitelman sisältämä oppiaine on varsin ^{nsas}. Useimmissa tapauksissa on suorastaan välttämätöntä, että suoritetaan oppiaineen valintaa ja karsintaa.

Seuraavalla sivulla on ehdotus niiksi asioiksi, jotka voivat kuulua vuosikurssin suunnitelmaan.

Tehtävä 1

Käy läpi vuosikurssin suunnitelmaehdotus kohta kohdalta ja pohdi yhdessä ryhmäsi kanssa, miten mikin kohta on konkretisoitavissa ja toteutettavissa.

Tehtävä 2

Arvioi edellisen tehtävän perusteella, mitä etuja vuosikurssin suunnittelulla voidaan saavuttaa. Merkitse mielipiteesi rastilla lomakkeeseen sivulla 3. Pohdi ryhmässäsi erityisesti niitä kohtia, joista ryhmän jäsenillä on erilainen mielipide.

Tehtävä 3

Sivulla 6 on ehdotus lomakkeeksi, johon voidaan laatia vuosikurssin ajankäyttösuunnitelma.

Mieti,

- mitä kohtia tällaiseen lomakkeeseen tulisi sisällyttää.
- mitkä asiat tulisi ratkaista yhdessä samaa luokkaa opettavien muiden opettajien kanssa ja mahdollisesti koko koulun opettajien kanssa, ennen kuin laaditaan ainekohtainen ajankäyttösuunnitelma.

EHDOTUS VUOSIKURSSIN SUUNNITELMAN SISÄLLÖKSI

1. Vuosikurssin tavoitteet

— mitä erityisiä tavoitteita vuosikurssin opiskelulle asetetaan

2. Vuosikurssin oppiaine

- mitä vuosikurssin aikana tulee käsitellä
- kuinka laajasti oppiaineen eri kohtia käsitellään
- mitä kohtia erityisesti painotetaan

3. Oppiaineen jaksottelu

- oppiaine jaetaan opiskelujaksoihin pedagogisesti ja ainekohtaisesti mielekkäällä tavalla

4. Käsitteilyjärjestys

- opiskelujaksojen käsitteilyjärjestys suunnitellaan

5. Ajan käyttö

- kuinka pitkä aika kuhunkin opiskelujaksoon (tuntien määrä) aiotaan käyttää.

Tätä varten selvitetään käytössä oleva kokonaisaika, kunkin opiskelujakson aineksen laajuus ja opiskelujakson asema kokonaisuuteen verrattuna

6. Työtavat

- mitä työtapoja, erityisesti oppilaskeskisiä, voidaan käyttää ja mitä niistä tulisi erityisesti painottaa

7. Oppimismateriaali ja oppimisvälineistö

- mitä oppimismateriaalia on käytettävissä
- mitä oppimismateriaalia tulisi hankkia lisää

— mitä oppimismateriaalia tulisi valmistaa Välineistön osalta suoritetaan sama selvitys kuin oppimismateriaalin suhteen.

(Huom. Kouluradion ja -television osalta on suunnitteluvaiheessa käytettävissä ennakkotiedot)

8. Rinnastus ja koordinointi muihin aineisiin nähden

- selvitetään, mitä aiheita tai aihepiiriä tulisi käsitellä samanaikaisesti tai peräkkäin muiden aineiden kanssa
- selvitetään, missä kohdin voidaan tukeutua oppilaiden jossain toisessa aineessa saatuihin tietoihin
- selvitetään, missä kohdissa tulee pohjustaa toisten oppiaineiden opiskelua

9. Oppimistulosten arviointi

- miten oppimistulosten arviointi tapahtuu (diagnostiset ja prognostiset kokeet ja muut arviointitavat)

- yhteisten kokeiden ajoitus, määrä ja ajankohta
10. Suunnittelu oppilaiden kanssa
- missä vaiheessa suunnittelu oppilaiden kanssa tapahtuu
 - mihin eri puoliin yhteissuunnittelu ulottuu
11. Opettajien yhteistyö ja työnjako
- miten yhteistyö ja työnjako voidaan toteuttaa suunniteltaessa opiskelujaksoja, kokeita ja tarvittavaa materiaalia
12. Vuosikurssisuunnitelman tarkistus
- selvitetään, miten kurssin tarkistus kulu- van ja seuraavan lukukauden osalta suoritetaan.

AJANKÄYTTÖSUUNNITELMA

1972—1973	Viikot	Aihe	Oppimismateriaali	Työtavivhjeitä ym.	Kokeet	
					Diagn.	Progn.
ELOKUU	1					
	2					
SYYSKUU	3					
	4					
	5					
	6					
LOKAKUU	7					
	8					
	9					
	10					
MARRASKUU	11					
	12					
	13					
	14					
JOULUKUU	15					
	16					
	17					
	18					
	19		JOULULOMA			
TAMMIKUU	20					
	21					
	22					
	23					
HELMIKUU	24					
	25					
	26					
	27					
MAALISKUU	28					
	29					
	30		HIIHTOLOMA			
	31					
HUHTIKUU	32					
	33					
	34					
Toukokuu	35		PÄÄSIÄISLOMA			
	36					
Toukokuu	37					
	38					
	39					
	40					

Osio 3 OPISKELUJAKSON SUUNNITTELU

Opiskelujakson suunnittelu on periaatteiltaan hyvin samankaltaista vuosikurssin suunnittelun kanssa. Kun suunnittelu kuitenkin koskee suppeampaa oppiainesta ja lyhyempää aikaväliä, opiskelujakson suunnitelma voi olla yksityiskohtaisempi ja konkreettisempi kuin vuosikurssin suunnitelma. Oppilaiden osuus voi olla suurempi kuin pitkän aikavälin suunnittelussa.

Opiskelujakson suunnitelma voi sisältää seuraavia asioita:

1. Opiskelujakson aihe
 - aihe on ilmaistava niin selkeästi, että se antaa mahdollisuuden tavoitteen määrittelyyn.
2. Opiskelujakson tavoitteet
 - tavoitteet voidaan määrittellä tietojen, taitojen, asenteiden ja opiskelutottumusten osalta. Tavoitteet on ilmaistava niin konkreettisesti muodossa, että ne ohjaavat työskentelyä ja että niiden perusteella voidaan suorittaa jakson tulosten arviointi.
3. Oppiaines
 - katso vuosikurssin suunnitelman kohtaa 2.
4. Opiskelujakson pituus
 - tunteina ja viikkoina. Katso vuosikurssin suunnitelman kohtaa 5.
5. Oppimismateriaali ja opetusvälineet
 - oppi- ja työkirjat, oheismateriaali. Katso vuosikurssin suunnitelman kohtaa 7.
6. Työtavat
 - katso vuosikurssin suunnitelman kohtaa 6.
7. Oppilaiden kanssa tapahtuva suunnittelu ja toteutus
 - katso vuosikurssin suunnitelman kohtaa 10.
8. Rinnastus ja koordinointi muihin aineisiin nähden
 - katso vuosikurssin suunnitelman kohtaa 8.
9. Toteutussuunnitelma
 - yksityiskohtainen suunnitelma opiskelujakson toteuttamiseksi (mahd. tunneittain)
10. Oppimistulosten arviointi.

Opiskelujakson työvaiheet voivat olla esim. seuraavat:

1. Esittely
2. Perustietojen hankkiminen

3. Tietojen muokkaus ja täydentäminen
4. Työn tulosten esittely

Työvaiheiden erittely

I. Esittely

— tavoitteena motivoida oppilaat ja johdella heidät kiinnostusta ja kysymyksiä herättävällä tavalla asiaan

II. Perustietojen hankinta

— oppilaat suorittavat perustietojen ja käsitteiden hankinnan itsenäisesti (tai ryhmissä)

Ennen seuraavaan työvaiheeseen siirtymistä on oppilaiden omaksumien perustietojen ja taitojen tarkistus suoritettava tavalla tai toisella.

III. Tietojen muokkaus ja täydentäminen

— oppilaat työskentelevät ryhmissä (tai yksin). Oppikirja on vain lähdeos muun materiaalin joukossa, ts. oppilaat on ohjattava hankkimaan tietoja myös oppikirjan ulkopuolelta

— tutustumisen kohteena ovat nimenomaan ne kysymykset ja ongelmat, jotka esittely eli motivointivaiheen ja perustietojen hankkimisen yhteydessä ovat heränneet

— syventelytehtävät sovitaan opettajan ja oppilaiden kesken suunnitteluvaiheessa. Opettaja voi joutua antamaan luettelon erilaisista syventelytehtävistä, joista valinta suoritetaan

— työvaiheen aikana opettaja toimii ohjaajana ja neuvojana.

IV. Työn tulosten esittely

— esittelymuotoja: keskustelu, suullinen kuulustelu, kirjallinen koe, referaatin laatiminen jne.

HUOM: Työvaiheet vaihtelevat riippuen aineesta ja käsiteltävänä olevasta asiasta.

Tehtävä 1

Etsi peruskoulun opetussuunnitelman ainekohtaisesta osasta jokin kohta, jossa opettamallasi luokalla tai kouluasteella voidaan suunnitella ja toteuttaa samaa aihepiiriä käsittelevä opiskelujakso kahdessa tai useammassa aineessa. Suunnittele ryhmässäsi tällainen jakso kiinnittäen erityistä huomiota siihen, miten samaa aihetta voitaisiin käsitellä eri aineiden tunneilla mahdollisimman monipuolisesti ja niin, että oppilaille muodostuisi siitä selkeä kokonais käsitys.

Tehtävä 2

Kartoita ne opetussuunnitelman kohdat, joissa opettamallasi luokalla tai kouluasteella on mahdollista toteuttaa tehtävä 1:ssä esitetyn kaltaisia jaksoja. Minkä aineiden välillä huomaat yhteistyön erityisen tärkeäksi, niin että opettajien olisi syytä suunnitella työtä yhdessä? Miltä osin toivoisit opetussuunnitelman antavan enemmän mahdollisuuksia aineiden väliseen rinnastukseen.

Osio 4**OPPILAJEN OSALLISTUMINEN SUUNNITTELUUN**

Peruskoulun opetussuunnitelmassa korostetaan voimakkaasti oppilaskeskeisyyden merkitystä. Eräs tapa oppilaskeskeisyyden toteuttamiseksi on, että oppilaat ovat mukana suunnittelemassa opiskeluaan. Tämä auttaa sekä kokonaistavoitteiden että ainekohtaisten tavoitteiden saavuttamista.

Tehtävä 1

Mainitse sellaisia kohtia peruskoulun kokonaistavoitteista, joiden saavuttamista oppilaiden osallistuminen oman työnsä suunnitteluun ilmeisesti edistää.

Ensimmäinen askel oppilaiden osallistumisessa suunnitteluun on, että heille selvitetään lähiajan ja mahdollisesti koko lukuvuoden opiskelun pääasialliset tavoitteet, käytettävissä oleva aika, oppimismateriaali ja muut sellaiset asiat, jotka kuuluvat vuosikurssin suunnitelmaan. Informaation jälkeen oppilailla tulisi olla mahdollisuus esittää omia mielipiteitään asiasta.

Tämä ei vielä riitä, vaan oppilaiden osuus suunnittelussa tulisi saada ulottumaan konkreettisiin ratkaisuihin.

Tehtävä 2

Arvioi, mitä mieltä olet oppilaiden osallistumismahdollisuuksista ja -kyvystä seuraavalla sivulla esitettyihin suunnittelun vaiheisiin. Esitä mielipiteesi lähinnä opettamiesi vuosiluokkien osalta.

Tehtävä 3

Mitkä mahdollisina pitämistäsi kohdista voit toteuttaa jo kuluvana lukuvuonna, niin että oppilaat voidaan ottaa mukaan suunnitteluun?

Tehtävä 4

Miten arvellet oppilaiden osallistumisen suunnitteluun vaikuttavan seuraaviin seikkoihin:

- aktiivisuus
- työrauha
- ajan riittävyys
- opettajan työ

Tehtävä 5

Suunnittele sivulla 6 olevan ajankäyttötaulukon pohjalla sellainen ajankäyttösuunnitelma, joka voisi olla oppilaiden nähtävänä luokassa.

**OPPILAIKEN OSALLISTUMINEN SUUNNITTELUUN PERUSKOULUN ERI
LUOKILLA**

TEHTÄVÄ	LUOKKA								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Informaation saaminen									
2. Työtapojen valinta									
3. Yksilöllisten tehtävien valinta									
4. Oppitunnin tai sen osan suunnittelu									
5. Ajankohtaisten asioiden ehdottaminen ja valinta									
6. Oppilaita erityisesti kiinnostavien asioiden ehdottaminen ja valinta									
7. Oppimismateriaalin valinta									
8. Oheismateriaalin valinta									
9. Vaihtoehtoisen oppiaineen valinta									
10. Opiskelujaksojen käsittelyjärjestyksen valinta									
11. Opiskelujakson ajankäytön suunnittelu									
12. Lukukauden ja -vuoden ajankäytön suunnittelu									
13. Opiskelujakson toteutuksen suunnittelu									
14. Osallistuminen vuosikurssin suunnitteluun ...									
15. Kokeiden ajoitus									
16. Oman työn arviointi									
17. Oman opiskeluryhmän tulosten arviointi									
18. Aineiden välisten yhteyksien etsiminen									
19. Parannusehdotusten tekeminen tavoitteisiin ...									
20. Parannusehdotusten tekeminen oppiaineeseen									

Osio 5**SUUNNITTELUN AJOITUS**

Osa suunnittelusta tapahtuu jo ennen koulutyön alkua, osa lukuvuoden ja lukukau-

den alkaessa, osa kunkin opiskelujakson alussa ja osa työn kestäessä. Suunnitteluun voidaan katsoa kuuluvan myös tulosten arvioinnin, koska tulos vaikuttaa mm. jatkosuunnitteluun ja -työskentelyyn.

Seuraavassa on ehdotus suunnittelun ajoitukseksi.

ENNEN KOULUTYÖN ALKUA

- runkosuunnitelman laadinta
- runkosuunnitelman tarkistus yhdessä

KOULUTYÖN ALUSSA

- oppilaiden informointi
- yksityiskohtaisen suunnitelman laadinta (opiskelujaksot)
- ajankäytön suunnittelu

LUKUKAUSIEN AIKANA

- yksityiskohtainen suunnittelu
- suunnitelmien toteutus
- jokaisen opiskelujakson arviointi
- aineiden välisten yhteyksien etsintä (rinnastus)

KEVÄTLUKUKAUDEN ALUSSA

- syyslukukauden työskentelyn arviointi

- suunnitelmien tarkistus
- yksityiskohtaisen suunnitelman laadinta

KEVÄTLUKUKAUDEN LOPUSSA

- arviointi
- lähisukuisten aineiden opetussuunnitelmien tarkastelu rinnastusmahdollisuuksien löytämiseksi
- alustavien muutosehdotusten tekeminen suunnitelmiin seuraavaa lukuvuotta varten
- käytössä olevan materiaalin ja välineistön arviointi ja hankintasuunnitelmien laadinta

Tehtävä

Arvioi, mitkä suunnitteluun liittyvät asiat ovat juuri nyt kiireisimpiä ja tärkeimpiä, niin että suunnittelun tulos voisi vaikuttaa kuluvan lukuvuoden ja seuraavan lukuvuoden työhön.